

Toplumun Hatıra Defteri

– Mesut Kaymakçı · 24 Ağustos 2010

Dil canlı bir varlıktır. Dil hayat ile beraber varlığını sürdürür. Dilde kullanılan sözcükler diğer canlılar gibi doğar, gelişir ve bir gün ölürlür. Çağın değişimi, teknoloji ve birçok değişimle beraber dilin de kendi kanunları içerisinde geliştiğini görüyoruz. Dil içinde bulunduğu toplumdan dünyadan bağımsız değildir. Çünkü çağın şartları, teknoloji ve hayatın birçok alanındaki değişiklikler dile yansır. Mesela: Bin sene önceki hayat şartları teknoloji farklı olduğu için böyle bir mesleğe bugün rastlayamayız. Dolayısıyla o meslek dalı ile ilgili birçok kavram yok olmuştur. Yarım yüzyıl önce bilgisayar daha ortada yoktu. Fakat, bugün bilgisayar hayatımızın her alanında kendini gösteriyor. Bilgisayarla ilgili birçok kavram da hayatımıza girmiş oldu. Hiç bilmediğimiz bazı İngilizce sözcükler dilimizden düşmez oldu. Hatta bazı Türkçe sözcükler yeni anlamlar kazandılar. Örneğin: Kasa, bellek, fare, ağ vb. gibi...

Zaman bütün akışkanlığıyla varlığını sürdürüyor. Doğal olarak zaman birçok derde deva olduğu gibi birçok olayı örttüğü gibi birçok değerli mekânların, insanların veya eserlerin üstünü de örtebiliyor. Yani, onları tarihin tozlu raflarına kaldırıyor. Bugün bu örtme işinden günlük hayatta kullandığımız sözcükler de nasibini alıyorlar. Birkaç yüz yıl önce kullanılan bir sözcük bugün yok olabiliyor ya da anlam değiştirerek yeni bir kimlik kazanabiliyor. Millet bugün ulus, kavim anlamına geliyor. Millet sözcüğü önceden din anlamına geliyordu. Yani bir inanca bağlı topluluk anlamına geliyordu. Millet sözcüğü Arapça kökenli bir sözcük ve kutsal kitabımızda "Ben Allah'a iman etmeyen, ahireti de inkâr eden bir "kavmin milletini" terk ettim... (Yusuf Suresi 37) Yine başka bir ayette "Sen onların "milletine" uymadıkça ne Yahudiler ne de Hıristiyanlar senden asla hoşnut olmazlar." (Bakara: 120). Görüldüğü gibi millet sözcüğü şimdiki anlamından çok uzaktaydı.

Aynı şekilde belki sözcüğü de belli ki sözcüğünden evrimleşerek oluşmuş bir sözcüktür. Herhalde bugün olasılık bildiriyor. Hâlbuki herhalde sözcüğü daha önceden tamamen kesinlik anlamında kullanılıyordu. Önceden "Herhalde gelirim." diyen bir kişi her halde, her durumda, her şartta iki elim kanda da olsa gelirim demek istiyordu. Kavut sözcüğü bugün içerik olarak çok kötü bir anlama sahip çoğumuz biliriz. Fakat Dede Korkut hikayelerinden alınan bir parçada:

Ansızdan Deli Dumrul sürüp yetti,

- Bre kavutlar, ne ağlarsız? Benim köprüm yanında bu gürültü nedir? Neye yas tutarsız?, dedi. Gör düğümüz gibi bu sözcük o dönemler "civanmert, babayiğit" anlamlarına geliyordu. Serbest sözcüğünü bugün özgür anlamında kullanıyoruz. Azericeden geçen bu sözcük ser ve best sözcüklerinin birleşiminden oluşuyor. Ser zaten Türkçemizde çok kullanılır ve baş anlamına gelir. Örneğin: Serkan, serdar gibi.. Azericede best bağlayan, bağlı, sınırlı gibi anlamları var. Kısacası bu sözcük başı bağlı -özgür olmayan- anlamına gelmektedir kendi dilinde. Yani tamamen sözcüğün zıt anlamıyla kullanıyoruz.

Bostan sözcüğü Karadeniz'de bir evin sebze ihtiyacını karşılayacak kadar küçük bir bahçe anlamına geliyor. Fakat, Balıkesir yöresinde bostan denilince kavun akla gelir. Yosma sözcüğü eskiden güzel kadınlara denirmiş. Hatta bugün bazı yörelerde "yosma" sözcüğü kadın adı olarak halen kullanılır. Muhatap sözcüğü Arapçada ikinci tekil kişi zamiri karşılığı olarak kullanılır. Fakat Türkçemizde muhatap

olmak bir kişinin seviyesine inmek tenezzül etmek anlamlarına gelmektedir.

Azericede özgür anlamına gelen bir sözcük var: serazad. Dikkat edersek azad sözcüğünü özgür kalmak anlamında kullanıyoruz. Şamdanlık sözcüğü Farsçadaki şem sözcüğünden türemiş ve anlamı 'mum koymaya yarayan alet' olarak kullanılıyor. Şamdanlık sözcüğünü yapısal olarak inceleyelim. Şem : mum -dan : (Farsça'da)lık Bu şekilde şöyle bir durum ortaya çıkıyor: Hem Farsça -lık(dan) hem Türkçe -lık eki almış oluyor. Sözcüğün tam anlamı "mumluluk" olmuş oluyor ki aynı şey çaydanlık için de geçerli. Yani, çaydanlık çaylıklık anlamına gelmiş oluyor.

Gördüğümüz gibi bazı sözcükler çağın gereklerine göre kaybolurken kimisi de değişik anlamlarda kullanılabilir.

Burada bizim ölçümüz "dil"in kullanıldığı toplum olmalıdır. Çünkü, aynı sözcük Azeri Türkçesi'nde farklı bir anlama gelirken Anadolu Türkçesi'nde daha farklı bir anlama gelebiliyor.

Halk bir sözcüğe hangi anlamı yüklemişse biz onu muteber görmeliyiz. Hatta halkın kullanımı bütün sözlüklerden daha işlevsel görülmüştür. Eski dilcilerin meşhur bir sözü vardır: " galat ı meşhur lügat i fasihten evladır." Yani, halkın yaygın ve fakat yanlış kullanımı en doğru sözlükten daha çok tercih edilir.

Bir dilin geçirdiği değişimler ait olduğu toplumun değişimlerine işaret eder. Bir nevi dilbilimi o ait olduğu toplumun hatıra defteridir.

Mesut Kaymakçı

Eğitimci – Yazar